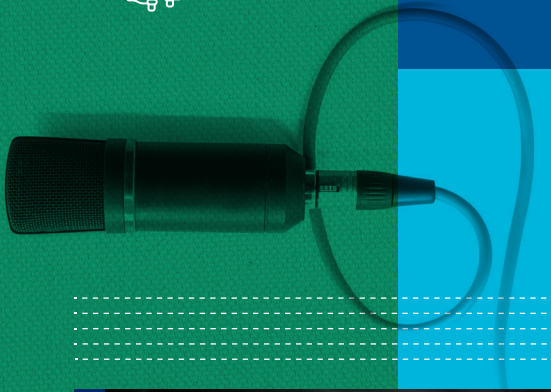

In partnership with

Canada

ARTICLE 19

Od bezkarności do odpowiedzialności:

analiza przypadków cyberprzemocy
wobec dziennikarek

ARTICLE 19 jest międzynarodową organizacją typu think-do, która działa lokalnie i globalnie na rzecz wolności wyrażania poglądów, aby wszyscy ludzie realizowali swoje prawo do zabierania głosu.

Wraz z naszymi partnerami opracowujemy nowoczesne badania oraz prawne i polityczne analizy, aby na całym świecie dążyć do zmian, walczyć o możliwość wyrażania poglądów za pośrednictwem naszych dziewięciu regionalnych ośrodków rozmieszczonych w różnych częściach świata i dążyć do zmian przez wprowadzanie innowacji w ruchu na rzecz wolności wyrażania poglądów.

Prowadząc naszą działalność skupiamy się na pięciu zagadnieniach: promowaniu niezależności mediów, ułatwianiu dostępu do informacji, chronieniu dziennikarzy, powiększaniu obszaru obywatelskości i dbaniu, aby w rozwoju przestrzeni cyfrowych prawa człowieka miały priorytetowe znaczenie.

<https://www.article19.org>

info@article19.org

<https://www.facebook.com/ARTICLE19org/>

<https://www.instagram.com/article19org/>

<https://bsky.app/profile/article19.bsky.social>

<https://x.com/article19org>

© ARTICLE 19, 2026

Niniejszy tekst jest udostępniany na mocy licencji Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0. Każdy może kopiować, rozpowszechniać i wyświetlać niniejszy tekst oraz tworzyć dzieła zależne, pod warunkiem, że 1) powoła się na ARTICLE 19; 2) nie będzie wykorzystywał niniejszego tekstu do celów komercyjnych; 3) będzie rozpowszechniać wszelkie dzieła zależne oparte na niniejszej publikacji z podaniem licencji identycznej jak tu zamieszczona. Szczegółowe informacje prawne dotyczące niniejszej licencji zamieszczono na stronie: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>.

Organizacja ARTICLE 19 będzie wdzięczna za kopie wszelkich materiałów, w którym zostaną wykorzystane informacje zamieszczone w niniejszym raporcie. ARTICLE 19 ponosi wyłączną odpowiedzialność za treść niniejszego dokumentu.

co-funded by

Tłumaczenie niniejszego raportu zostało współfinansowane przez Unię Europejską

Streszczenie

Internetowe nękanie i cyberprzemoc wobec dziennikarek stanowią poważne zagrożenie dla wolności wypowiedzi i mediów. Mogą one przybierać różne formy, w tym inwigilację, groźby, doxxing, kradzież tożsamości oraz tworzenie deepfake'ów o charakterze seksualnym. Często poprzedzają przemoc w świecie rzeczywistym lub jej towarzyszą. Nadużycia te – dokonywane przez podmioty państwowe i prywatne – nakładają się na istniejącą sieć dyskryminacji ze względu na płeć i mogą znacząco ograniczać możliwości dziennikarek do relacjonowania wydarzeń, wyrażania opinii i uczestnictwa w debacie publicznej. W wielu przypadkach prowadzą nawet do całkowitego wycofania się dziennikarek z przestrzeni cyfrowych.

Mimo wagi tych nadużyć oraz zagrożeń, jakie stwarzają dla wolności wypowiedzi, droga dziennikarek do sprawiedliwości jest usiana poważnymi przeszkodami. Władze publiczne często nie traktują internetowego nękania i cyberprzemocy z należytą powagą, a organom ścigania brakuje wiedzy, zdolności i woli, by skutecznie prowadzić postępowania w takich sprawach.

Eskalacja cyberprzemocy i nadużyć wobec dziennikarek w sieci zbiega się w czasie z globalnym wzrostem cyfrowego autorytaryzmu. W miarę jak ataki stają się coraz bardziej wyrafinowane – na przykład dzięki wykorzystaniu narzędzi opartych na sztucznej inteligencji, takich jak deepfake – potrzeba aktualizacji ram prawnych oraz reakcji organów ścigania uwzględniających perspektywę płci staje się coraz bardziej paląca.

Niniejszy raport wzywa do podjęcia bardziej kompleksowych działań w celu przeciwdziałania tym zagrożeniom. Inaczej nie da się bowiem zapewnić dziennikarkom bezpiecznego korzystania z prawa do wolności wypowiedzi w coraz bardziej wrogim środowisku cyfrowym. Opierając się na publikacji ARTICLE 19 z 2020 roku – *Investigating online harassment and abuse against women journalists*¹ [Nękanie i przemoc wobec dziennikarek w sieci] – niniejsze opracowanie analizuje ewolucję międzynarodowych norm od tego czasu. Zgodnie z międzynarodowymi przepisami w zakresie praw człowieka państwa mają obowiązek zapobiegać prześladowaniom i przemocy wobec dziennikarzy, także w kontekstach cyfrowych, chronić przed tymi zjawiskami oraz zapewnić zadośćuczynienie ich ofiarom. Choć istniejące normy i najnowsze orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz) stanowią istotne wytyczne w tym obszarze, wciąż brakuje precyzyjnych standardów skutecznego prowadzenia dochodzeń w sprawach dotyczących cyberprzemocy ze względu na płeć, które uwzględniałyby perspektywę interseksyjności płci. Potrzeba także dalszych wytycznych dla władz, by

zaczęły postrzegać tego rodzaju dochodzenia w kategoriach ochrony prawa dziennikarek do wolności wypowiedzi.

Reakcje na nękanie i przemoc wobec dziennikarek w sieci nie mogą jednak naruszać wolności wypowiedzi. W raporcie przeanalizowano ryzyka związane z przyjmowaniem środków ograniczających wolność wypowiedzi, takich jak zbyt szerokie ustawodawstwo w zakresie cyberprzestępczości lub niekontrolowane żądania władz dotyczące udostępniania danych użytkowników platform internetowych.

ARTICLE 19 przedstawia wreszcie konkretne wytyczne dotyczące tego, jak państwa mogą wywiązać się z zobowiązań dotyczących praw człowieka i zapewnić skuteczną reakcję organów ścigania na cyberprzemoc wobec dziennikarek, która jednocześnie będzie chronić i szanować wolność wypowiedzi. Proponowane środki to m.in. przyjęcie odpowiednich przepisów, zapewnienie właściwych zasobów oraz inwestowanie w szkolenia dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w zakresie interseksyjności płci, przeciwdziałania dyskryminacji oraz kompetencji cyfrowych, a także dopilnowanie, by prowadzone postępowania w pełni uwzględniały związek między domniemanym przestępstwem a działalnością dziennikarską kobiety.

Spis treści

Wprowadzenie	4
Nota terminologiczna, kluczowe pojęcia i ewolucja przejawów cyberprzemocy ze względu na płeć	6
Wyzwania i bariery w dostępie dziennikarek do sądownictwa karnego	9
Międzynarodowe standardy i wytyczne dotyczące postępowań w sprawie nękania i przemocy wobec dziennikarek w sieci wymagają udoskonalenia	12
Na gruncie międzynarodowego prawa w zakresie praw człowieka państwa mają obowiązek prowadzić dochodzenia w sprawach nękania i przemocy wobec dziennikarek w sieci	12
Jak skutecznie i zgodnie z prawem prowadzić postępowania w sprawach nękania i przemocy wobec dziennikarek w sieci? Standardy i wytyczne ONZ	13
Cenne wskazówki z najnowszego orzecznictwa sądów regionalnych w sprawach dotyczących uwarunkowanej płciowo cyberprzemocy wobec kobiet	16
Reagowanie na nękanie i przemoc w sieci – wyzwania na gruncie praw człowieka	18
Rekomendacje	20
Bibliografia	23

Wprowadzenie

W ostatnich latach przypadki nękania i przemocy wobec dziennikarzy i dziennikarek w sieci uległy znacznemu nasileniu i ewolucji. Choć represje mogą spotkać wszystkich przedstawicieli tego zawodu, to dziennikarki są nieproporcjonalnie bardziej narażone na przemoc, której charakter często jest związany z płcią. Przykłady to zastraszanie, stalking, inwigilacja czy udostępnianie treści intymnych bez zgody.

Wraz z rozwojem technologii, w tym coraz bardziej wyrafinowanych narzędzi, takich jak generatywna sztuczna inteligencja, zmieniają się również formy i schematy tych nadużyć. W niektórych przypadkach prześladowanie jest częścią skoordynowanych kampanii prowadzonych przez frakcje polityczne lub inne grupy interesów, których celem jest uciszenie krytyki.

W coraz szerszych kręgach uznaje się ten rodzaj przemocy za jedno z największych zagrożeń dla wolności wypowiedzi dziennikarek². Może ona prowadzić do autocenzury, szkód psychicznych, a w wielu przypadkach do całkowitego odejścia z zawodu. Ponadto znacznie ogranicza prawo dziennikarek do wyrażania opinii oraz prawo ogółu społeczeństwa do dostępu do różnorodnych poglądów i informacji.

Szybka ekspansja cyberprzemocy wobec dziennikarek, w połączeniu z coraz większym poziomem skomplikowania platform i narzędzi cyfrowych, stworzyła trudne środowisko, które wymaga pogłębionej analizy. Problem nie dotyczy wyłącznie pojedynczych ataków. Odzwierciedla szerszą dynamikę społeczną, w tym nierówności władzy i płci, które ulegają wzmocnieniu w sferze cyfrowej. A ponieważ nadużycia w sieci dostosowują się do nowych technologii i taktyk, coraz trudniej jest je skutecznie wykrywać, śledzić i zwalczać.

Choć niewszystkie formy internetowego nękania i nadużyć eskalują do poziomu, za który grozi odpowiedzialność karna, część tego rodzaju przypadków może stanowić przestępstwo i wymagać skutecznych działań organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości. Reakcje na poziomie poszczególnych państw często pozostawiają jednak wiele do życzenia, a środki zapobiegawcze i prowadzone dochodzenia nie spełniają międzynarodowych standardów. Skuteczne działania są potrzebne na wczoraj – muszą jednak opierać się na międzynarodowych normach praw człowieka, w szczególności na prawie do wolności wypowiedzi i zasadzie niedyskryminacji.

Wykluczanie dziennikarek z przestrzeni cyfrowej wskutek nękania i nadużyć to nie tylko kwestia wolności wypowiedzi i mediów. Problem ten ma również negatywny wpływ na demokrację, równość płci oraz społeczny dostęp do informacji. Gdy kobiety odchodzą od dziennikarstwa albo dokonują autocenzury z powodu przemocy na tle płciowym, powstają luki w poruszaniu tematów takich jak prawa reprodukcyjne, przemoc ze względu na płeć czy nierówności systemowe – zagadnienia, którymi nieproporcjonalnie częściej zajmują się właśnie dziennikarki. Jednocześnie zaś ograniczana jest kobieca perspektywa we wszystkich sprawach publicznych.

Dlatego w niniejszym dokumencie ARTICLE 19 apeluje o udoskonalenie działań mających chronić prawo dziennikarek do wolności wypowiedzi. Warunkiem koniecznym dla pluralizmu mediów jest to, by kobiety mogły uczestniczyć w debacie publicznej i kształtować ją bez poświęcania swoich praw czy wyborów zawodowych.

Państwa muszą podjąć pilne kroki w celu zniesienia barier utrudniających dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Obecne zaniedbania w zakresie dochodzeń dotyczących nękania i nadużyć umożliwiają sprawcom dalsze działania i normalizują uwarunkowaną płciowo cenzurę. Skuteczne działania wymagają holistycznego podejścia. Bez natychmiastowych środków systematyczne wykluczanie kobiet z debaty publicznej doprowadzi do nieodwracalnej erozji wolności wypowiedzi, wolności mediów i publicznego zaufania do instytucji.

Choć niniejsze opracowanie koncentruje się na państwach, w szczególności na organach ścigania, podmioty pośredniczące również odgrywają istotną rolę w przypadkach cyberprzemocy wobec dziennikarek. Ich niedociągnięcia, takie jak niewystarczająca moderacja treści, powolna reakcja na zgłaszane nadużycia i niewłaściwa współpraca z organami ścigania, zostały szeroko dokumentowane przez ARTICLE 19³ i mogą pogłębiać ryzyka oraz szkody, na jakie narażone są dziennikarki w sieci.

Nota terminologiczna, kluczowe pojęcia i ewolucja przejawów cyberprzemocy ze względu na płeć

W opracowaniu ARTICLE 19 z 2020 r. znalazła się szczegółowa analiza kluczowych pojęć dotyczących internetowego nękania i cyberprzemocy ze względu na płeć, a także zmieniająca się definicja dziennikarstwa i tego, kto kwalifikuje się jako przedstawiciel(ka) tego zawodu. Te pojęcia i definicje pozostają aktualne i będziemy się do nich odwoływać również w niniejszym dokumencie. Jednocześnie zauważamy, że w dalszym ciągu brakuje powszechnie uzgodnionej terminologii, która w pełni oddawałaby zakres zachowań wymierzonych w kobiety, w tym dziennikarki, za pośrednictwem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Z uwagi na niezwykle złożony charakter zjawiska, debata na temat tego, jakie pojęcia i terminy najdokładniej opisują jego różne formy, wciąż trwa.

Na przykład, aby podkreślić wpływ nadużyć w sieci na prawa kobiet oraz bardziej systemowy wymiar tego wyzwania, wielopodmiotowa grupa robocza reprezentująca ONZ Kobiety (UN Women), Międzynarodową Organizację Zdrowia (WHO), Fundusz Ludnościowy Narodów Zjednoczonych (UNFPA), Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (EIGE) oraz Due Diligence Project określiła cyberprzemoc ze względu na płeć jako „każde działanie popełnione, wspomagane, nasilane lub wzmacniane przez wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych lub innych narzędzi cyfrowych, które powoduje lub może powodować szkody fizyczne, seksualne, psychiczne, społeczne, polityczne lub ekonomiczne albo inne naruszenia praw i wolności”¹⁴.

Kolejny ogólny termin używany w niniejszym dokumencie pojawił się już w naszym opracowaniu z 2020 r.: „nękanie i przemoc w sieci”. Obejmuje on szeroki zakres zachowań, w tym groźby śmierci, doxxing (publiczne rozpowszechnianie danych osobowych, takich jak adres e-mail, numer telefonu lub adres domowy), kradzież tożsamości i nieuprawniony dostęp do kont osobistych, a także inne ataki internetowe, z którymi dziennikarki i dziennikarze spotykali się wskutek swojej działalności zawodowej. Termin „nękanie i przemoc w sieci ze względu na płeć” odnosi się do tych ataków, gdy mają one dodatkowo seksualne lub dyskryminujące konotacje, zakorzenione w stereotypach i uprzedzeniach opartych na płci, tożsamości płciowej lub seksualnej danej osoby. Chodzi tu na przykład o groźby przemocy fizycznej lub seksualnej, doxxing wzywający do gwałtu lub ataków na dziennikarki i ich

rodziny, inwigilację i stalking w celu wywarcia przemocy psychicznej, kradzież tożsamości lub nieuprawnione wykorzystanie kont w celu rozpowszechniania danych osobowych i intymnych informacji oraz rozpowszechnianie bez zgody intymnych lub erotycznych zdjęć. Te formy cyberprzemocy wiążą się ze zwiększonym ryzykiem ataków i nadużyć w świecie rzeczywistym. Mają miejsce do dziś i szczególnie często dotyczą dziennikarek.

W niniejszym opracowaniu termin „nękanie i przemoc w sieci” odnosi się do tego rodzaju zachowań, które mogą, ale nie muszą być skierowane przeciwko kobietom, natomiast termin „cyberprzemoc ze względu na płeć” stosujemy wówczas, gdy te formy przemocy są uwarunkowane płciowo.

Dyskusje i debaty na temat tych definicji i pojęć najpewniej będą kontynuowane, zwłaszcza w miarę rozwoju technologii oraz zmian form i wzorców takich nadużyć oraz ich konsekwencji. W tym miejscu warto odnotować, że stosowanie nowych form przemocy nasiliło się wraz ze wzrostem popularności sztucznej inteligencji, na przykład poprzez tworzenie deepfake'ów o charakterze erotycznym⁵.

Jeśli zaś chodzi o definicję dziennikarza, od dawna zwracamy uwagę na znaczną ewolucję tego terminu w ciągu ostatniej dekady, również w kontekście obowiązków państwa w zakresie ochrony przedstawicieli tego zawodu. Nasza funkcjonalna definicja dziennikarstwa obejmuje każdą osobę, której zajęciem jest gromadzenie informacji i rozpowszechnianie ich wśród opinii publicznej za pomocą wszelkich środków komunikacji⁶.

Na koniec chcemy opisać, co rozumiemy przez przyjęcie w niniejszym opracowaniu podejścia uwzględniającego interseksyjny wymiar płci. W naszym czteroletnim projekcie ***Equally Safe: Towards a feminist approach to the safety of journalists*** (*Równie bezpieczne: W stronę feministycznego podejścia do bezpieczeństwa dziennikarek*) przyjęliśmy i promowaliśmy podejście do bezpieczeństwa dziennikarek uwzględniające interseksyjność płci. Punktem wyjścia jest tu zrozumienie, że kobiety nie stanowią jednolitej grupy, a wszelkie działania koncentrujące się na ich równości i bezpieczeństwie muszą uwzględniać liczne, nakładające się na siebie nierówności, także strukturalne, które prowadzą do asymetrycznego rozkładu zasobów, możliwości, ograniczeń i władzy w danym kontekście. W podejściu interseksyjnym, zamiast analizować te czynniki oddzielnie, identyfikuje się, w jaki sposób różne formy nierówności, dyskryminacji i opresji – w tym historycznych, jak np. dziedzictwo kolonializmu – jednocześnie oddziałują na zdolność kobiet do korzystania ze swoich praw.

Uwzględnienie perspektywy interseksyjności płci pozwala dostrzec, że dziennikarki i informatorki są narażone na ryzyko ze względu na rasę, pochodzenie etniczne, klasę społeczną, orientację seksualną, status migracyjny, wiek, niepełnosprawność i inne czynniki. Takie podejście

wykracza poza analizę indywidualnych doświadczeń dziennikarek i unaocznia systemy, które stawiają je w sytuacji zwiększonego zagrożenia podczas wykonywania działalności dziennikarskiej. Wymaga ono zrozumienia różnic w ramach systemowego układu nierówności intersekcyjnych, w którym dyskryminacja ze względu na płeć nakłada się na inne formy dyskryminacji⁷. W kontekście przemocy wobec dziennikarek oznacza to, że prawa dziennikarek do wolności wypowiedzi, równości i niedyskryminacji powinny być postrzegane jako wzajemnie powiązane i wzmacniające się, a obowiązkiem państw jest zapewnienie wszystkim kobietom pełnego dostępu zarówno do prawa do wolności wypowiedzi, jak i prawa do równości.

Wyzwania i bariery w dostępie dziennikarek do sądownictwa karnego

Realizacja prawa dziennikarek do dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w tym do środków ochrony prawnej i zadośćuczynienia za doświadczoną cyberprzemoc ze względu na płeć, nie zależy wyłącznie od tego, w jaki sposób państwa prowadzą postępowania w sprawie czynów przestępczych. Często istnieją bowiem strukturalne przeszkody, które należy usunąć, aby w ogóle można było wszcząć dochodzenie w sprawie różnych form przemocy, z jakimi spotykają się dziennikarki.

Państwa mają na przykład bardzo odmienne stanowiska co do tego, czy różne formy nękania i przemocy w sieci powinny stanowić przestępstwo, jak dokładnie należy te przestępstwa definiować i kiedy powstaje próg odpowiedzialności karnej – nieraz z uzasadnionych powodów, w tym z uwagi na ochronę wolności wypowiedzi. Może to oznaczać, że czasem po prostu nie ma podstaw prawnych do wszczęcia postępowania karnego⁸. Z szerokich konsultacji publicznych i prywatnych przeprowadzonych przez ARTICLE 19 wynika również, że tego typu szkody w internecie są często postrzegane jako odrębne od ataków offline lub nie aż tak poważne⁹. Co więcej, jeżeli internetowa przemoc nie przejawia się w świecie rzeczywistości fizycznej, czasem nie jest uważana za wystarczająco poważną, by uzasadnić postępowanie karne¹⁰. Stanowi to wyzwanie dla podejmowania działań prewencyjnych, które mogłyby zapobiec przypadkom przemocy offline, mimo że organizacje zajmujące się prawami człowieka podkreślają, że kontekst – w tym dodatkowe, konkretne zagrożenia, na jakie mogą być narażeni dziennikarze lub obrońcy praw człowieka – ma znaczenie, a „przemoc wobec kobiet jest doświadczana jako ciągłość doświadczeń online i offline”¹¹.

Kolejnym czynnikiem osłabiającym działania ochronne jest to, że internetowe nękanie i kampanie oszczerstw często są prowadzone przez osoby publiczne, co może nadawać atakom pozory legalności i sprawiać, że organy ścigania traktują je mniej poważnie¹². Tymczasem dziennikarze i obrońcy praw człowieka często narażeni są na zwiększone ryzyko, a środki bezpieczeństwa muszą być dostosowane do konkretnych potrzeb danej osoby, z uwzględnieniem poziomu ryzyka związanego z jej pracą¹³.

Jeśli nawet postępowanie zostanie wszczęte, z badań wynika, że skutek systemowych problemów dziennikarkom często nie zapewnia się ochrony wymaganej przez międzynarodowe prawo w zakresie praw człowieka. Jak stwierdzono w raporcie Sekretarza Generalnego ONZ z 2022 r. dotyczącym intensyfikacji wysiłków na rzecz eliminacji wszelkich form przemocy wobec kobiet i dziewcząt:

[C]el ustawodawstwa może [...] zostać podważony przez niewłaściwe wdrożenie, niewystarczające finansowanie i zasoby, ograniczoną świadomość przepisów, słabą egzekwowalność prawa i wynikającą z tego bezkarność za przemoc wobec kobiet i dziewcząt¹⁴.

Badania dowodzą, że jeśli dane zachowanie online jest zabronione na gruncie prawa karnego, postępowania są bardziej złożone i wymagają znacznie większych zasobów niż postępowania w sprawach przestępstw popełnionych offline¹⁵. Wynika to z wielu czynników, na przykład konieczności ustalenia w jakiej jurysdykcji popełniono przestępstwo, tego, że sprawcy używają anonimowych nazw użytkowników lub narzędzi VPN w celu uniemożliwienia ich identyfikacji oraz trudności we współpracy między organami ścigania i z dostawcami usług internetowych¹⁶.

W przypadkach obejmujących więcej niż jedną jurysdykcję dochodzenie może wymagać długotrwałej, skomplikowanej współpracy międzynarodowej między organami ścigania w ramach traktatów o wzajemnej pomocy prawnej, aby uzyskać dostęp do dowodów i zidentyfikować sprawców¹⁷.

Ogólnie rzecz biorąc, organy ścigania często nie dysponują odpowiednimi zasobami i są słabo przygotowane do skutecznego prowadzenia takich spraw¹⁸. Tymczasem, wraz z rozwojem technologii, schematy nękania i przemocy w sieci stale ewoluują i stają się coraz bardziej wyrafinowane, co dodatkowo utrudnia postępowania¹⁹.

Niewystarczająca reakcja organów ścigania na nękanie i przemoc w sieci nie wynika jednak wyłącznie ze złożoności takich spraw lub braku wiedzy technicznej. Gdy sprawy obejmują lub nakładają się na przypadki cyberprzemocy ze względu na płeć, niewłaściwie prowadzone postępowania nieraz wynikają również z barier strukturalnych utrudniających kobietom dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Często mamy na przykład do czynienia z ograniczoną świadomością i zrozumieniem płciowego wymiaru przemocy w Internecie, w tym jej nieproporcjonalnego wpływu na kobiety i mroźnego efektu, jaki wywiera na korzystanie z innych praw. Doświadczenia ofiar są nagminnie traktowane jako odosobnione incydenty, a nie jako część szerszych wzorców zachowań wynikających z utrwalonych stereotypów, nierówności

i dyskryminacji kobiet. Ponadto wiele kobiet zwracających się o pomoc do organów ścigania spotyka się ze stygmatyzacją i dyskryminującymi postawami, w tym z obwinianiem ofiar lub bagatelizowaniem gróźb i incydentów związanych z płcią. W rezultacie kobiety często nie ufają wymiarowi sprawiedliwości i niechętnie zgłaszają nadużycia lub wycofują skargi po pierwszym kontakcie z organami ścigania.

Nieco odrębną, ale powiązaną kwestią jest niedostateczne wykorzystanie mechanizmów prawnych wykraczających poza prawo karne, które mogłyby służyć przeciwdziałaniu różnym formom cyberprzemocy ze względu na płeć. Można na przykład lepiej wykorzystać instrumenty prawa cywilnego, przepisy antidyskryminacyjne, dotyczące ochrony danych i inne ramy administracyjne do reagowania na różne rodzaje nękania w sieci, a w szczególności na przypadki cyberprzemocy ze względu na płeć²⁰.

Międzynarodowe standardy i wytyczne dotyczące postępowań w sprawie nękania i przemocy wobec dziennikarek w sieci wymagają udoskonalenia

Na gruncie międzynarodowego prawa w zakresie praw człowieka państwa mają obowiązek prowadzić dochodzenia w sprawach nękania i przemocy wobec dziennikarek w sieci

Nękanie i przemoc wobec dziennikarek w sieci mogą naruszać szereg praw człowieka.

Oprócz prawa do wolności wypowiedzi (art. 19 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych – MPPOP), także prawo do prywatności (art. 17 MPPOP) oraz prawo do równości i niedyskryminacji (art. 2 ust. 1 i art. 26 MPPOP) chronią prawa dziennikarek w środowisku cyfrowym²¹. MPPOP nakłada na państwa pozytywne obowiązki w zakresie gwarantowania tych praw, ochrony przed nieproporcjonalną ingerencją ze strony podmiotów prywatnych oraz zapewnienia środków naprawczych w przypadku naruszeń²². Obejmuje to przyjmowanie i wdrażanie mechanizmów zapobiegania, monitorowania i reagowania na nękanie i przemoc online wobec dziennikarek, a w szczególności prowadzenie skutecznych postępowań w sprawie potencjalnych przestępstw²³.

Dodatkową podstawę prawną dla obowiązku państw w zakresie zapobiegania, prowadzenia dochodzeń i ścigania przypadków nękania i przemocy online wobec dziennikarek stanowi Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji wobec kobiet (CEDAW)^{24,25}. Na przykład art. 2(e) Konwencji wyraźnie stanowi, że państwa-strony podejmują wszelkie właściwe środki w celu wyeliminowania dyskryminacji wobec kobiet stosowanej przez jakąkolwiek osobę, organizację lub przedsiębiorstwo. Zgodnie z Ogólną Rekomendacją nr 35 Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji wobec Kobiet: „[o]bowiązek ten, często określany jako obowiązek należytej staranności, stanowi fundament Konwencji jako całości i w związku z tym państwa-strony ponoszą odpowiedzialność, jeśli nie podejmą wszelkich właściwych środków w celu zapobiegania, a także dochodzenia, ścigania, karania i zapewnienia zadośćuczynienia za akty lub zaniechania podmiotów niepaństwowych, które skutkują przemocą ze względu na płeć wobec kobiet”²⁶.

Wszelkie środki mające na celu przeciwdziałanie cyberprzemocy ze względu na płeć muszą być zgodne z międzynarodowymi standardami praw człowieka (dalej omówimy to bardziej szczegółowo). W sytuacjach, gdy środki te ograniczają wolność wypowiedzi, muszą spełniać zasady legalności, zasadności, konieczności i proporcjonalności określone w art. 19 ust. 3 MPPOP.

Środki ochrony dziennikarek powinny koncentrować się na działaniach prewencyjnych i edukacyjnych mających na celu stworzenie środowiska sprzyjającego przeciwdziałaniu dyskryminacji strukturalnej, która umożliwia nękanie i przemoc w sieci, a także na przyjęciu ram prawnych, które w sposób adekwatny uznają i zagwarantują prawo do niedyskryminacji. W przypadkach dotyczących przemocy i nękania w internecie odpowiednie środki naprawcze można znaleźć w wielu ramach prawnych, w tym w prawie cywilnym i administracyjnym – nie muszą ograniczać się wyłącznie do prawa karnego²⁷. Zasada proporcjonalności wymaga, by sankcje karne miały zastosowanie wyłącznie w wyjątkowych okolicznościach: kiedy nękanie lub przemoc w sieci osiągają określony poziom dotkliwości, np. wyrządzenie poważnej szkody²⁸.

Jak skutecznie i zgodnie z prawem prowadzić postępowania w sprawach nękania i przemocy wobec dziennikarek w sieci? Standardy i wytyczne ONZ

Gdy nękanie i przemoc w sieci mogą spełniać przesłanki czynu zabronionego, państwa mają obowiązek wszcząć dochodzenie oraz – w uzasadnionych przypadkach – ścigać i ukarać sprawców. Ponadto, zgodnie z konwencją CEDAW, państwa muszą podjąć wszelkie odpowiednie środki w celu przeciwdziałania uwarunkowanej płciowo przemocy wobec kobiet, co wymaga ustalenia czy nadużycia miały charakter dyskryminacji.

Istnieje szereg międzynarodowych rezolucji i dokumentów, które podkreślają obowiązki państw w zakresie prowadzenia dochodzeń w sprawach przestępstw przeciwko dziennikarzom oraz zawierają wytyczne dotyczące skuteczności postępowań, uwzględniające specyfikę przestępstw wymierzonych w dziennikarzy²⁹.

Bardzo szczegółowe zalecenia można znaleźć we **wspólnej deklaracji z 2012 r. w sprawie przestępstw przeciwko wolności wypowiedzi**, wydanej przez ówczesnych mandatariuszy ds. wolności wypowiedzi³⁰, oraz w **rezolucji 33/2 Rady Praw Człowieka**³¹. Podkreślają one potrzebę utworzenia wyspecjalizowanych, odpowiednio przeszkolonych i wyposażonych jednostek

śledczych, opracowania szczegółowych protokołów i metod prowadzenia dochodzeń i ścigania oraz zorganizowania specjalistycznych szkoleń dla prokuratorów i sędziów dotyczących bezpieczeństwa dziennikarzy.

W 2022 r. **rezolucja Rady Praw Człowieka w sprawie bezpieczeństwa dziennikarzy** doprecyzowała, że dochodzenia te wymagają „podążania za wszystkimi tropami i wyczerpującej analizy czy przemoc, groźby i ataki wynikają z działalności dziennikarskiej ofiar”³².

W 2022 r. UNESCO oraz Międzynarodowe Stowarzyszenie Prokuratorów opublikowały **Wytyczne dla prokuratorów w sprawach przestępstw przeciwko dziennikarzom**, w których podkreślono konieczność przeprowadzenia przez prokuratorów analizy kontekstowej związku między domniemanym przestępstwem a działalnością medialną oraz uwzględnienia wpływu na prawa podstawowe, gdy przestępstwa te popełniane są w związku z działalnością dziennikarską ofiary³³.

Powyższe standardy i wytyczne stanowią ważny punkt wyjścia do przeciwdziałania cyberprzemocy wobec dziennikarek. Nie są jednak wystarczająco dostosowane do charakterystyki przestępstw motywowanych płcią wymierzonych w dziennikarki, specyfiki internetowego nękania ani szczególnych wyzwań, przed jakimi stoją organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

W ostatnich latach specyficzne zagrożenia, na jakie narażone są dziennikarki, w tym nękanie i przemoc w sieci, oraz potrzeba szczególnego reagowania na te motywowane płciowo zagrożenia zyskują jednak coraz większą uwagę.

W 2022 roku Rada Praw Człowieka ONZ podkreśliła

wagę stosowania podejścia uwzględniającego perspektywę płci przy rozważaniu środków mających zapewnić bezpieczeństwo dziennikarzy, także w sferze internetowej, w szczególności w celu skutecznej walki z nękaniami i przemocą na tle płciowym, w tym szantażowaniem treściami prywatnymi oraz uznała, że „internetowe ataki na dziennikarki [...] stanowią jedno z najpoważniejszych współczesnych zagrożeń dla ich bezpieczeństwa”. Wezwała również państwa, by „zachęcały do zgłaszania przypadków nękania lub przemocy poprzez zapewnienie procedur dochodzeniowych uwzględniających perspektywę płci”³⁴.

Rezolucja nr 78/215 trzeciego komitetu Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 2023 roku wezwała państwa m.in. do:

- stosowania podejścia uwzględniającego perspektywę płci przy prowadzeniu dochodzeń w sprawach przestępstw przeciwko dziennikarzom, w tym do wspierania wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania poprzez szkolenia, budowanie potencjału i podnoszenie świadomości, z „silnym naciskiem na zwalczanie, zarówno w internecie, jak i offline, dyskryminacji seksualnej i ze względu na płeć oraz przemocy wobec dziennikarek, a także na specyfikę zagrożeń i nękania dziennikarek w sieci”;
- wdrażania strategii uwzględniających perspektywę płci w celu zwalczania bezkarności za ataki i przemoc wobec dziennikarzy;
- gromadzenia i analizowania konkretnych danych ilościowych i jakościowych dotyczących ataków lub przemocy wobec dziennikarzy w internecie i poza nim, w podziale m.in. na płeć; oraz
- wprowadzenia bezpiecznych, uwzględniających perspektywę płci środków prewencyjnych i procedur dochodzeniowych w celu ochrony dziennikarzy, w szczególności dziennikarek³⁵.

Warto też zauważyć, że we wstępie do rezolucji 78/215 po raz pierwszy tak wyraźnie powiązano nowe zagrożenia związane z generatywną sztuczną inteligencją z bezpieczeństwem dziennikarzy, odnotowując z niepokojem, że sztuczna inteligencja może „stwarzać zagrożenia dla mediów oraz bezpieczeństwa dziennikarzy i pracowników mediów, m.in. poprzez umożliwianie groźb i nękania w internecie”³⁶.

Zalecenia w tej sprawie powstały także w ramach procedur specjalnych. Konkretnie:

- w raporcie dotyczącym **walki z przemocą wobec dziennikarek** z 2020 r. specjalna sprawozdawczyni ONZ ds. przemocy wobec kobiet, jej przyczyn i skutków zaleciła ustanowienie szczególnych mechanizmów zgłaszania dla dziennikarek będących celem doxxingu oraz tworzenie wyspecjalizowanych jednostek śledczych lub niezależnych komisji, a także

opracowanie protokołów i programów szkoleniowych dla policji, prokuratorów i sędziów odpowiedzialnych za realizację obowiązków państwa w zakresie ochrony wolności wypowiedzi i praw człowieka dziennikarek i innych przedstawicieli mediów³⁷.

- W raporcie specjalnej sprawozdawczyni ONZ ds. wolności wypowiedzi dotyczącego **wzmacniania wolności mediów i bezpieczeństwa dziennikarzy w epoce cyfrowej** z 2021 r. zalecono, aby

państwa [...] przyjęły szczegółowe przepisy zakazujące przemocy wobec kobiet w sieci, umożliwiające prowadzenie dochodzeń w takich sprawach i ściganie sprawców oraz zapewniające właściwe egzekwowanie tych przepisów przez organy ścigania, wymiar sprawiedliwości i platformy mediów społecznościowych³⁸.

- W raporcie z 2022 r. dotyczącym **intensyfikacji wysiłków na rzecz eliminacji wszelkich form przemocy wobec kobiet i dziewcząt** Sekretarz Generalny ONZ wezwał państwa do:

uznania przemocy wobec kobiet i dziewcząt w kontekście cyfrowym za naruszenie praw człowieka i formę przemocy ze względu na płeć oraz wprowadzenia skutecznych ustaw, polityk i ram regulacyjnych zgodnych z istniejącymi międzynarodowymi instrumentami praw człowieka w celu kryminalizacji i zakazania wszelkich form przemocy w kontekście cyfrowym oraz wzmocnienia zdolności organów ścigania do skutecznego prowadzenia dochodzeń i ścigania sprawców tych działań³⁹.

Cenne wskazówki z najnowszego orzecznictwa sądów regionalnych w sprawach dotyczących uwarunkowanej płciowo cyberprzemocy wobec kobiet

Na poziomie regionalnym pouczające są najnowsze decyzje Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz) w sprawach *M.Ş.D. przeciwko Rumunii*⁴⁰ oraz *Volodina przeciwko Rosji (nr 2)*⁴¹. Choć nie dotyczą one wprost uwarunkowanej płciowo cyberprzemocy wobec dziennikarek, ustalenia Trybunału związane z przemocą domową dostarczają przydatnych wskazówek dotyczących tego, w jaki sposób cyberprzemoc – gdy spełnia znamiona przestępstwa – powinna być przedmiotem dochodzenia.

W sprawie *M.Ş.D. przeciwko Rumunii* Trybunał uznał, że nieprzeprowadzenie szybkiego i dokładnego śledztwa w sprawie aktów nękania w internecie (w tym między innymi nieuzgodnionego publicznego rozpowszechniania intymnych zdjęć) stanowiło naruszenie art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPCz) chroniącego prawo do poszanowania życia prywatnego.

Trybunał stwierdził, że działania właściwych organów „podały [...] w wątpliwość ich zdolność i wolę przeprowadzenia szybkiego i dokładnego śledztwa w sprawie skarżącej”⁴². ETPCz podkreślił w szczególności przewlekłość postępowania, brak bezstronności ze strony prokuratury, lekceważący i wtórnie wiktyimizujący stosunek do ofiar oraz brak (lub niską jakość) szkoleń dla profesjonalistów zajmujących się sprawami przemocy ze względu na płeć, które byłyby prowadzone z perspektywy skoncentrowanej na ofierze⁴³.

W sprawie *Volodina przeciwko Rosji* (nr 2) Trybunał uznał naruszenie prawa skarżącej do życia prywatnego ze względu na to, że odpowiednie władze nie zapewniły jej ochrony przed nadużyciami online ze strony partnera, który tworzył fałszywe profile, udostępniał intymne zdjęcia, śledził ją i wysyłał groźby śmierci. ETPCz zwrócił uwagę na niechęć organów do wszczęcia postępowania karnego (rozpoczęto je dopiero dwa lata po zgłoszeniu przez skarżącą) oraz na przewlekłość dochodzenia, co doprowadziło do bezkarności sprawcy, ponieważ roszczenie uległo przedawnieniu. Trybunał skrytykował również brak szybkiego zabezpieczenia dowodów cyfrowych, co utrudniło dochodzenie, i odnotował, że do serwisu Instagram nie skierowano żadnych wniosków o ustalenie właściciela fałszywych kont. Stwierdził także, że sprawa nie została potraktowana ze szczególną starannością wymaganą w postępowaniach dotyczących przemocy domowej⁴⁴.

Kolejne istotne rozstrzygnięcie zostało wydane w sprawie *Ilareva i in. przeciwko Bułgarii* (decyzja trzeciej sekcji)⁴⁵. ETPCz uznał, że organy ścigania nie przeprowadziły dochodzenia w sprawie gróźb śmierci, gróźb tortur i pobicia oraz wulgarnych obelg kierowanych pod adresem trojga obrońców praw człowieka. Zdaniem Trybunału zaniechanie to stanowiło naruszenie prawa do poszanowania życia prywatnego oraz prawa do wolności od dyskryminacji. ETPCz zauważył, że postępowanie było niesłusznie zawężone i nie brało pod uwagę szczególnego związku między nadużyciami w sieci a uprzedzeniami leżącymi u podstaw gróźb, które były powiązane z działalnością skarżących na rzecz ochrony uchodźców i migrantów⁴⁶. Trybunał skrytykował także to, że organy „mogły zwrócić się do serwisu Facebook o informacje podane przez właścicieli przedmiotowych kont w momencie ich założenia – które mogły obejmować dane osobowe (imię i nazwisko, adres, zawód), adres e-mail i/lub numer telefonu – oraz podjąć dalsze działania w oparciu o te informacje”⁴⁷.

Podsumowując, istnieją międzynarodowe wytyczne dotyczące zarówno prowadzenia dochodzeń w sprawach przestępstw przeciwko dziennikarzom, jak i cyberprzemocy ze względu na płeć. Rośnie także świadomość zagrożeń wynikających z nękania i przemocy w sieci wobec dziennikarek w stale zmieniającym się środowisku cyfrowym. Najnowsze orzecznictwo ETPCz rzuca światło na wymogi skuteczności, jakie muszą spełniać postępowania w sprawie nękania i przemocy w sieci ze względu na płeć lub cyberprzemocy powiązanej z innego typu uprzedzeniami związanymi z działalnością obrońców praw człowieka. Choć te standardy oraz orzecznictwo stanowią cenny punkt wyjścia, konieczne jest dalsze doprecyzowanie kwestii staranności wymaganej przy prowadzeniu postępowań w sprawach doświadczanej przez dziennikarki cyberprzemocy ze względu na płeć. Należy też dokładnie opisać, w jaki sposób powinno się uwzględniać oraz kontekstualizować szczególny charakter tych zagrożeń.

Reagowanie na nękanie i przemoc w sieci – wyzwania na gruncie praw człowieka

W poprzedniej części wykazano, że państwa mają obowiązek prowadzić skuteczne dochodzenia w sprawach motywowanej płciowo cyberprzemocy wobec kobiet – obowiązek wynikający z międzynarodowego prawa w zakresie praw człowieka. Mają też obowiązek wszczynać postępowania w sprawach dziennikarzy, którzy są narażeni na nękanie i przemoc w sieci. Jednocześnie zaś państwa muszą zagwarantować, by wszelkie środki, legislacyjne i pozalegislacyjne, przyjmowane w celu przeciwdziałania nękaniam i nadużyciom w sieci były zgodne z międzynarodowymi standardami praw człowieka. Jeśli środki te ograniczają wolność wypowiedzi, muszą spełniać zasady legalności, zasadności oraz konieczności i proporcjonalności (tzw. test trójczęściowy)⁴⁸.

Na przykład, choć w wyjątkowych przypadkach, gdy nękanie i przemoc w sieci osiągają określony poziom dotkliwości, państwa powinny wprowadzić kategorię przestępstw karnych, przyjęcie kategorii przestępstwa materialnego w stosunku do wypowiedzi stwarza zagrożenie dla wolności słowa. Obawy te ilustruje wzrost liczby ustaw dotyczących cyberprzestępczości. Niektóre państwa w ramach krajowego ustawodawstwa w zakresie cyberprzestępczości uznają określone formy nadużyć w sieci za przestępstwa⁴⁹. Choć część tych przepisów mogłaby teoretycznie zapewnić ochronę prawną dziennikarcom, często nie spełniają one wymogów testu trójczęściowego, a czasem były wręcz wykorzystywane do bezpośredniego zwalczania krytycznych głosów⁵⁰.

Niedawno wynegocjowana i przyjęta Konwencja ONZ przeciwko cyberprzestępczości również została ostro skrytykowana przez organizacje praw człowieka za objęcie jej zakresem działań „wykorzystujących cybertechnologie”, a nie wyłącznie „zależnych od cybertechnologii”⁵¹, co w praktyce prowadzi do kryminalizacji nieprecyzyjnie zdefiniowanych treści i aktywności w sieci⁵². Konwencja zawierała postanowienia, które – gdyby zostały wdrożone na szczeblu krajowym – mogłyby być wykorzystywane przez dziennikarki, np. penalizację rozpowszechniania intymnych zdjęć bez zgody osoby, której one dotyczą (NCII). Konwencja nie zawierała jednak definicji aktywności seksualnej, co stwarzało ryzyko naruszenia praw ofiar internetowej przemocy ze względu na płęć⁵³.

Kwestie dotyczące przestępstw materialnych to jednak nie jedyne obawy o wolność wypowiedzi związane z potencjalnymi reakcjami na nękanie i przemoc w sieci. Krytycy Konwencji ONZ przeciwko cyberprzestępczości zwracają również uwagę na postanowienia umożliwiające nieproporcjonalne rozszerzenie uprawnień policji oraz współpracy przy ściganiu tego rodzaju przestępstw bez odpowiednich zabezpieczeń⁵⁴. Szerokie uprawnienia śledcze, takie jak przechwytywanie komunikacji czy wymogi retencji danych, już są

powszechnym elementem wielu ustaw dotyczących cyberprzestępczości i mogą znacznie utrudniać pracę dziennikarską⁵⁵. Naruszające prywatność uprawnienia i praktyki organów ścigania mogą stwarzać dodatkowe, szczególne zagrożenia dla kobiet składających zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. ARTICLE 19 wielokrotnie otrzymywała sygnały od ofiar cyberprzemocy ze względu na płeć, których dane były niewłaściwie wykorzystywane i rozpowszechniane wewnątrz organów ścigania w celu ośmieszenia lub umniejszenia zgłoszenia albo uzyskania dostępu do prywatnych informacji kobiet.

Inną trudną kwestią jest coraz bardziej zagrożona anonimowość w sieci – niektórzy wzywają do wprowadzenia wymogu podawania na platformach społecznościowych prawdziwego imienia i nazwiska, aby łatwiej identyfikować sprawców przestępstw. Choć anonimowość może utrudniać dochodzenia w sprawach internetowych nadużyć, stanowi również istotne zabezpieczenie wolności wypowiedzi i prywatności. Jej osłabienie może prowadzić do nieproporcjonalnej inwigilacji i zmniejszenia ochrony źródeł dziennikarskich⁵⁶.

Rola platform internetowych oraz żądań organów państwowych kierowanych do tych platform w celu udzielenia pomocy w dochodzeniach również rodzi złożone problemy. Organy ścigania często muszą występować o informacje do pośredników internetowych, by móc prowadzić postępowania. W 2020 r. specjalna sprawozdawczyni ONZ ds. przemocy wobec kobiet zaleciła ustanowienie „skutecznej odpowiedzi na motywowaną płciowo przemoc w sieci, która dotyka dziennikarki, oraz efektywnej współpracy z pośrednikami internetowymi w tym zakresie”⁵⁷.

Jednocześnie kierowane do firm państwowe wnioski dotyczące dostępu do danych użytkowników mogą naruszać standardy prywatności i wolności wypowiedzi⁵⁸. Takie żądania mogą opierać się na przepisach dotyczących cyberprzestępczości, „dezinformacji” lub innych regulacjach, które nie spełniają międzynarodowych standardów wolności słowa. Były specjalny sprawozdawca ONZ ds. wolności wypowiedzi wskazał, że odpowiedzialność przedsiębiorstw za poszanowanie wolności słowa powinna obejmować co najmniej obowiązek „podejmowania działań zapobiegawczych i łagodzących, które w jak największym stopniu respektują zasady międzynarodowych praw człowieka w obliczu sprzecznych wymogów prawa krajowego”⁵⁹.

To tylko kilka przykładów niejasności i zagrożeń dla wolności słowa, które mogą pojawić się w odpowiedzi na nękanie i przemoc w sieci. Wszelkie działania na szczeblu państwowym muszą być dostosowane do konkretnych sytuacji, uwzględniać perspektywę osób dotkniętych problemem i podlegać analizie pod kątem ich wpływu na prawa człowieka, by nie podważać pracy dziennikarzy, chroniąc jednocześnie ich prawa do niedyskryminacji i równości. Jak ostrzegł specjalny sprawozdawca ONZ ds. wolności słowa: „nie może być żadnego kompromisu między bezpieczeństwem dziennikarek a prawem do wolności słowa, na którym opiera się ich misja”⁶⁰.

Rekomendacje

Cyberprzemoc wobec dziennikarek to poważny i złożony problem, którego rozwiązanie wymaga holistycznej strategii. Środki *stricte* restrykcyjne, takie jak kryminalizacja określonych zachowań, to za mało. Odpowiednia reakcja powinna obejmować – legislacyjne i pozalegisłacyjne – działania kwestionujące szkodliwe stereotypy społeczne, zwalczające systemową dyskryminację i sprzyjające tworzeniu środowiska, w którym dziennikarki będą mogły pracować i wyrażać opinie bez dyskryminacji, zarówno w sieci, jak i w świecie rzeczywistym.

Poniższe rekomendacje nie obejmują wszystkich niezbędnych działań. Zgodnie z tematyką niniejszego opracowania skupiają się one na roli państwa w zapewnieniu skutecznej reakcji organów ścigania na ataki wymierzone w dziennikarki, przy jednoczesnym poszanowaniu wolności wypowiedzi.

Na szczeblu państwowym powinno się podjąć następujące środki minimalne:

- Jeżeli nękanie i przemoc w sieci powodują poważne szkody, należy – po szczegółowych konsultacjach z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, w szczególności grupami zajmującymi się prawami kobiet, wolnością słowa i wolnością prasy – przyjąć przepisy zakazujące takich zachowań. Przepisy te muszą być w pełni zgodne z wymogami legalności, zasadności, konieczności i proporcjonalności określonymi w art. 19 ust. 3 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Prawo karne powinno być stosowane wyłącznie w wyjątkowych przypadkach, gdy powaga nadużycia uzasadnia taką ingerencję.
- Jeżeli internetowe nękanie i cyberprzemoc wobec kobiet osiągają poziom usankcjonowany prawem karnym, wówczas należy przeprowadzić szybkie, sprawne, dokładne, rzetelne i kompleksowe postępowanie w sposób gwarantujący wystarczającą kontrolę publiczną oraz – w uzasadnionych przypadkach – ukarać sprawców. Właściwe organy powinny uwzględnić w takich dochodzeniach intersekcjonalną perspektywę płci oraz wyeliminować strukturalne przeszkody i dyskryminację kobiet w dostępie do wymiaru sprawiedliwości.
- Należy przyjąć środki takie jak dedykowane zasoby instytucjonalne, zwiększenie zdolności operacyjnych i szkolenia, by system prawny mógł skutecznie radzić sobie z nękaniami i przemocą wobec dziennikarek w sieci. W szczególności należy:
 - inwestować w kompleksowe szkolenia dla organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości i jednostek cyberbezpieczeństwa w zakresie skutecznego reagowania na cyberprzemoc ze względu

na płeć. Obejmuje to szkolenia dotyczące płci, intersekcjonalności i niedyskryminacji, a także rozwój umiejętności cyfrowych. Państwa powinny przeznaczyć specjalne środki na rozwój kryminalistyki cyfrowej i poprawę infrastruktury, by móc skutecznie prowadzić postępowania w takich sprawach.

- edukować władze na temat nieproporcjonalnego wpływu przemocy w sieci na kobiety i jej negatywnego wpływu na inne prawa, aby doświadczenia ofiar nie były traktowane jako odosobnione przypadki.
 - szkolić odpowiednie władze w zakresie rozpoznawania tego, że nękanie w sieci często przeradza się w przemoc w świecie rzeczywistym, oraz uwzględniania ciągłości przemocy online i offline przy ocenie zagrożeń i środków ochronnych.
 - wdrażać protokoły zapobiegające obwinianiu ofiar, lekceważącym zachowaniom oraz innym formom dyskryminacji w działaniach organów ścigania i procedurach sądowych.
 - szkolić organy ścigania i wymiar sprawiedliwości w zakresie międzynarodowych zobowiązań i standardów państwowych dotyczących bezpieczeństwa dziennikarzy oraz traktowania nękania dziennikarek w sieci jako kwestii związanej z wolnością wypowiedzi i prasy. Szkolenia powinny dotyczyć konkretnych, uwarunkowanych płciowo zagrożeń wobec dziennikarek, by zapewnić im właściwe traktowanie oraz uwzględnić w toku dochodzenia związek między domniemanym przestępstwem a działalnością dziennikarską kobiety.
- Należy poprawić dostęp dziennikarek do mechanizmów zgłaszania nękania i przemocy w sieci oraz – w sytuacjach, gdy postępowanie karne jest nieadekwatne lub niewystarczające – zachęcać je do korzystania z mechanizmów cywilnych, antydyskryminacyjnych, administracyjnych oraz dotyczących ochrony danych w reakcji na cyberprzemoc ze względu na płeć.
 - Należy zagwarantować, że wszelkie środki mające na celu pomoc w dochodzeniach – takie jak nakazy przechowywania danych, wnioski o dostęp do danych skierowane do platform internetowych lub przechwytywanie danych – były zgodne z zasadą legalności, podlegały nadzorowi sądowemu, respektowały standardy wolności słowa i nie ograniczały funkcji dziennikarskich.

- Należy przyjąć jasne ramy prawne i protokoły pozwalające na skuteczniejszą współpracę z platformami mediów społecznościowych, by sprawniej zabezpieczać dowody cyfrowe w przypadkach uwarunkowanej płciowo cyberprzemocy wobec dziennikarek. Wszelkie przepisy i wnioski tego rodzaju muszą być zgodne z zasadami legalności, zasadności, konieczności i proporcjonalności.
- Należy umożliwić podejmowanie działań prewencyjnych przeciwko nadużyciom w sieci, które mogą przerosnąć w szkody w świecie rzeczywistym, takich jak monitorowanie kampanii skierowanych przeciw dziennikarzom i skoordynowanych przypadków ich nękania.

Bibliografia

- ¹ ARTICLE 19, [Investigating online harassment and abuse of women journalists](#) [Nękanie i przemoc wobec dziennikarek w sieci], 2020.
- ² Powstało wiele raportów nt. tych zagrożeń i wyzwań; zob. UNESCO, [Safety of Women Journalists | UNESCO](#) [Bezpieczeństwo dziennikarek | UNESCO] albo International Center for Journalists (ICFJ), [The Chilling: A global study of online violence against women journalists](#) [Groza: Globalne badanie cyberprzemocy wobec dziennikarek], 2022.
- ³ Zob. np. ARTICLE 19, [Investigating online harassment against women journalists in Spain](#) [Nękanie dziennikarek w sieci: Hiszpania], 2022, s. 4.
- ⁴ Zob. UN Women i WHO, [Technology-facilitated Violence against Women: Towards a common definition - Report of the meeting of the Expert Group 15-16 November 2022, New York, USA](#) [Cyberprzemoc wobec kobiet: W stronę wspólnej definicji. Sprawozdanie ze spotkania grupy eksperckiej w dn. 15–16 listopada 2022, Nowy Jork, USA], 2023.
- ⁵ INDEX on Censorship, [The journalists being threatened with artificial intelligence](#) [Dziennikarze zastraszeni przez sztuczną inteligencję], 14 marca 2024.
- ⁶ Zob. raport ARTICLE 19 z 2020 r., op. cit., s. 9–10.
- ⁷ ARTICLE 19, *Equally Safe: Towards a feminist approach to the safety of journalists*, wyniki badań i działań rzeczniczych FEMSOJ 1 i FEMSOJ 2, dostępne na <https://www.article19.org/equally-safe/>. Zob. karta działań rzeczniczych globalnego badania *Equally Safe, The Safety of Women Journalists* oraz Wytyczne 1, 2 i 3 dotyczące ochrony dziennikarek.
- ⁸ Zob. np. Rada Europy, Grupa robocza ds. nękania w sieci i innych form przemocy w sieci, w szczególności wobec kobiet i dzieci, [Mapping study on cyberviolence with recommendations adopted by the T-CY on 9 July 2018](#) [Mapowanie cyberprzemocy wraz z rekomendacjami przyjętymi przez T-CY 9 lipca 2018], 9 lipca 2018, s. 19.
- ⁹ Zob. np. sprawozdanie z wydarzenia towarzyszącego zorganizowanego przez ARTICLE 19, „Equally Safe – Mainstreaming an Intersectional Gender Approach into the Safety of Journalists” [Równie bezpieczne – włączenie podejścia uwzględniającego intersekcyjność płci do kwestii bezpieczeństwa dziennikarzy], 18 czerwca 2025, 59. sesja Rady Praw Człowieka ONZ (sprawozdanie w przygotowaniu).
- ¹⁰ ICFJ, op. cit., s.18–19.
- ¹¹ Międzyp amerykańska Komisja Praw Człowieka, rezolucja 44/2023, środki zapobiegawcze nr 99–23, A.A.Q.O. z rodziną w sprawie Meksyku, 12 sierpnia 2023, par. 46 (oryginał w j. hiszpańskim).
- ¹² Zob. np. sprawozdanie z wydarzenia towarzyszącego zorganizowanego przez ARTICLE 19, „Equally Safe”, op. cit. (sprawozdanie w przygotowaniu).
- ¹³ Międzyp amerykańska Komisja Praw Człowieka, rezolucja 42/2023, środki zapobiegawcze nr 341–23, Gustavo Andrés Gorriti Ellenbogen w sprawie Peru, 24 lipca 2023, par. 51 (oryginał w j. hiszpańskim).

¹⁴ Sprawozdanie Sekretarza Generalnego ONZ, [Intensification of efforts to eliminate all forms of violence against women and girls – Report of the Secretary-General, A/77/302](#) [*Intensyfikacja wysiłków na rzecz wyeliminowania wszelkich form przemocy wobec kobiet i dziewcząt – sprawozdanie Sekretarza Generalnego, A/77/302*], 18 sierpnia 2022, par. 64.

¹⁵ Grupa robocza ds. nękania w sieci, op. cit.; UNESCO, [Legal and normative frameworks for combatting online violence against women journalists](#) [*Normatywne i prawne ramy walki z przemocą wobec dziennikarek w sieci*], 2022, s. 14.

¹⁶ ARTICLE 19, raport z 2020 r., op. cit., s. 18.

¹⁷ Zob. np. ARTICLE 19, raport z 2020 r., op. cit., UNESCO, badanie z 2022 r., op. cit., s. 15.

¹⁸ ARTICLE 19, [Investigating online harassment against women journalists in Spain](#), op. cit., s. 3-4.

¹⁹ UNESCO, badanie z 2022 r., op. cit.

²⁰ ARTICLE 19, [Investigating online harassment against women journalists in Spain](#), op. cit., s. 3.

²¹ Zob. np. ARTICLE 19, [Freedom of expression and women's equality: Ensuring comprehensive rights protection, 2020](#) [*Wolność wypowiedzi a równość kobiet: Zapewnienie kompleksowej ochrony praw, 2020*], s. 6–12. Na poziomie regionalnym wolność wypowiedzi jest chroniona w art. 2 i 19 Afrykańskiej Karty Praw Człowieka i Ludów, art. 1 ust. 1 i art. 24 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka oraz art. 14 EKPC i Protokole nr 12 do EKPC.

²² Zob. np. Komentarz Ogólny nr 34 („Państwa-strony powinny wprowadzić skuteczne środki ochrony przed atakami mającymi na celu uciszenie osób korzystających z prawa do wolności wypowiedzi”); zob. także Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPCz), *Dink przeciwko Turcji*, skargi nr 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 i 7124/09, 14 września 2010, par. 106 and 137.

²³ Zob. raport ARTICLE 19 z 2020 r., op. cit., s. 20.

²⁴ Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji wobec kobiet (CEDAW), 18 grudnia 1979, *UN Treaty Series*, t. 1249, s. 13.

²⁵ Zob. także Ogólna Rekomendacja CEDAW nr 35 dotycząca przemocy ze względu na płeć, par. 14 i 21.

²⁶ Zob. Ogólna Rekomendacja CEDAW nr 35 dotycząca przemocy ze względu na płeć wobec kobiet, par. 24.

²⁷ Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), [A #SOFJO Resource Guide](#) [*Przewodnik zasobów #SOFJO*], s. 82.

²⁸ Zob. ARTICLE 19, raport z 2020 r., s. 20. Zob. także ARTICLE 19, [Prohibiting incitement to discrimination, hostility or violence](#) [*Zakaz nawoływania do dyskryminacji, wrogości lub przemocy*].

²⁹ M.in. rezolucje Rady Praw Człowieka ONZ, Zgromadzenia Ogólnego ONZ, Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz Konferencji Generalnej UNESCO

³⁰ [Joint declaration on crimes against freedom of expression](#) [*Wspólna deklaracja w sprawie przestępstw przeciwko wolności wypowiedzi*], specjalny sprawozdawca ONZ ds. wolności opinii i wypowiedzi, przedstawiciel OBWE ds. wolności mediów, specjalny sprawozdawca Organizacji Państw Amerykańskich ds. wolności wypowiedzi oraz specjalny sprawozdawca Afrykańskiej Komisji Praw Człowieka i Ludów ds. wolności wypowiedzi i dostępu do informacji, 25 czerwca 2012, ust. 4.

- ³¹ [Resolution 33/2, The safety of journalists](#) [Rezolucja 33/2, Bezpieczeństwo dziennikarzy], A/HRC/RES/33/2, 6 października 2016, par. 6. Kolejne rezolucje Rady Praw Człowieka przyjmowały podobne zalecenia. Zob. A/HRC/45/L.42/Rev.1, 1 października 2020, par. 10 (c), (d).
- ³² Zob. [Rezolucja Rady Praw Człowieka, 30 września 2022](#), A/HRC/51/L.14, par. 11(c). Zob. także ARTICLE 19, [UN: New strong resolution on the safety of journalists](#) [ONZ: Nowa zdecydowana rezolucja w sprawie bezpieczeństwa dziennikarzy], 10 października 2022.
- ³³ UNESCO, [Guidelines for prosecutors on cases of crimes against journalists](#) [Wytyczne dla prokuratorów dotyczące przestępstw przeciwko dziennikarzom], 2 grudnia 2023.
- ³⁴ Rada Praw Człowieka, [Rezolucja 51/9 z 6 października 2022 w sprawie bezpieczeństwa dziennikarzy](#), preambuła i par. 11(f).
- ³⁵ Zgromadzenie Ogólne, [Rezolucja 78/215, 22 grudnia 2023](#), A/RES/78/215, par. 5, 11 i 13. Zob. także ARTICLE 19, [UN: Free expression at the 78th General Assembly Third Committee](#) [ONZ: Wolność wypowiedzi na Trzecim Komitecie 78. Zgromadzenia Ogólnego], 24 listopada 2023.
- ³⁶ Ibidem, preambuła.
- ³⁷ [Combating violence against women journalists. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences](#) [Walka z przemocą wobec dziennikarek. Sprawozdanie specjalnej sprawozdawczynie ds. przemocy wobec kobiet, jej przyczyn i skutków], A/HRC/44/52, 6 maja 2020, par. 93.
- ³⁸ [Reinforcing media freedom and the safety of journalists in the digital age – Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression](#) [Wzmacnianie wolności mediów i bezpieczeństwa dziennikarzy w epoce cyfrowej – sprawozdanie specjalnej sprawozdawczynie ds. promowania i ochrony prawa do wolności opinii i wypowiedzi], A/HRC/50/29, 20 kwietnia 2022, par. 119.
- ³⁹ Sprawozdanie Sekretarza Generalnego ONZ, 2022, op. cit., par. 64.
- ⁴⁰ ETPCz, *M.Ş.D. przeciwko Rumunii*, skarga nr [28935/21](#), 3 grudnia 2024.
- ⁴¹ ETPCz, *Volodina przeciwko Rosji (nr 2)*, skarga nr [40419/19](#), 14 grudnia 2021.
- ⁴² ETPCz, *M.Ş.D. przeciwko Rumunii*, op. cit., par. 154.
- ⁴³ Ibidem, par. 145–147. Zob. także krytykę odmowy przez ETPCz omówienia, czy ustalone niewywiązanie się władz z przeprowadzenia właściwego dochodzenia miało również charakter dyskryminacyjny, Margarita S. Ilieva, [Decentering Survivors as Dominus Litis in European Court of Human Rights Law](#) [Odchodzenie od traktowania ofiar jako dominus litis w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka], blog European Journal of International Law, 20 grudnia 2024.
- ⁴⁴ ETPCz, *Volodina przeciwko Rosji (nr 2)*, op. cit., par. 62–69.
- ⁴⁵ ETPCz, *Ilareva i in. przeciwko Bułgarii*, skarga nr [24729/17](#), 9 września 2025. Orzeczenie nie było jeszcze prawomocne podczas pisania tego tekstu.
- ⁴⁶ Ibidem, par. 137–141.
- ⁴⁷ Ibidem, par. 143.
- ⁴⁸ Zob. [Joint Press Release by the UN Special Rapporteurs on Freedom of Expression \(David Kaye\) and Violence Against Women \(Dubravka Šimonović\)](#) [Wspólna informacja prasowa specjalnych sprawozdawców ONZ ds. wolności wypowiedzi (David Kaye) i ds. przemocy wobec kobiet (Dubravka Šimonović)], 8 marca 2017.

⁴⁹ Np. kenijska ustawa o nadużyciach komputerowych i cyberprzestępczości (*Computer Misuse and Cybercrimes Act*, 2018) penalizująca nękanie w sieci (art. 27), kradzież tożsamości i podszywanie się (art. 29), a także nigeryjska ustawa o cyberprzestępczości (*Cybercrimes Act*, 2015) penalizująca cyberstalking lub wiadomości „fałszywe, mające na celu spowodowanie irytacji, niedogodności, niebezpieczeństwa, przeszkód, zniewagi, obrażeń, zastraszenia, wrogości, nienawiści, złej woli lub niepotrzebnego niepokoju u innej osoby” (art. 24).

⁵⁰ Zob. konkretne przykłady wymienione w [raporcie ICFJ *The Chilling*](#), s. 219 (Kenia i Nigeria) i 295 (Filipiny).

⁵¹ Przepięstwa wspomagane cyfrowo to przestęstwa, które można popełnić bez korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT), lecz użycie ICT może ułatwić ich popełnienie. Przepięstwa zależne od technologii cyfrowych to przestęstwa, których nie można popełnić bez użycia ICT, np. nielegalny dostęp do systemu komputerowego czy nielegalne przechwycenie danych.

⁵² Zob. ARTICLE 19 i Human Rights Watch, [Comments on the Draft Text of the UN Cybercrime Convention](#) [Uwagi do projektu Konwencji ONZ w sprawie cyberprzestępczości], sierpień 2023.

⁵³ Ibidem, s. 12–13.

⁵⁴ Zob. np. ARTICLE 19, [UN: The Draft Cybercrime Convention remains deeply flawed after seven negotiating sessions](#) [ONZ: Projekt Konwencji ws. cyberprzestępczości z poważnymi wadami po 7 rundach negocjacji] lub Human Rights Watch, [Comments on the Updated Draft Text of the UN Cybercrime Convention \(Rev 3\)](#) [Uwagi do zaktualizowanego projektu Konwencji ONZ ws. cyberprzestępczości (Rev 3)], lipiec 2024.

⁵⁵ Access Now, [When “cybercrime” laws infringe human rights: lessons from the Arab region](#) [Gdy przepisy dotyczące cyberprzestępczości naruszają prawa człowieka – wnioski z krajów arabskich], 27 listopada 2024.

⁵⁶ UNESCO, badanie z 2022 r., op. cit., s. 14-15.

⁵⁷ Zob. np. [Visit to Ecuador - Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences](#) [Z delegacją w Ekwadorze: Sprawozdanie specjalnego sprawozdawcy ds. przemocy wobec kobiet, jej przyczyn i konsekwencji], A/HRC/44/52, 6 maja 2020, par. 93; lub Sprawozdanie Sekretarza Generalnego ONZ z 2021 r. w sprawie przemocy wobec kobiet i dziewcząt, wzywające Państwa do „zacieśnienia współpracy z sektorem technologicznym [], by zapobiegać przemocy wobec dziewcząt i kobiet w kontekstach cyfrowych i na nią reagować”; op. cit.

⁵⁸ Open Global Rights, [The corporations’ dilemma: navigating government access to information](#) [Dylemat korporacji: jak zarządzać rządowym dostępem do informacji], 16 sierpnia 2018.

⁵⁹ Rada Praw Człowieka ONZ, [Sprawozdanie specjalnego sprawozdawcy ds. wolności wypowiedzi](#), 6 kwietnia 2018, A/HRC/38/35, par. 45–46.

⁶⁰ *Reinforcing media freedom and the safety of journalists in the digital age*, op.cit., par. 118.

